

МУНОЖАТ ЙЎЛЧИЕВА ИЖРО УСЛУБИ

Jurayeva Dilafruz Imomnazarovna

Yunus Rajabiy nomidagi o'zbek milliy musiqa san'ati instituti magistranti

Аннотация: *Жамият тараққиётидаги ҳар қандай ўзгаришлар, янгиликлар, айниқса, инсоният ривожига катта туртки берадиган жараёнлар, кашфиётлар ўз-ўзидан юз бермайди. Бунинг учун, аввало, асрий анъаналар, тегишли шарт-шароит, тафаккур мактаби, маданий-маънавий муҳит бўлиши лозим. Ана шундай эзгу мақсад ва тафаккур билан яшаган халқимизнинг санъат намоёндаларини улуғворлигини хисса қўшган, ижодкор шахс тарбиясида эътибор қаратилиши лозим бўлган жиҳатлар, бугунги кун зиёлиларидан саналмиш бўлажак санъаткорлар тарбиясига нафақат замонавий нуқтаи назардан, шунинг баробарида, миллати-мизнинг шаънини кўкларга кўтарган ноёб овози, бетакрор ижро маҳорати, ўзбек аёлига хос гўзал фазилатлари билан ҳаммамизнинг муҳаббатимиз, ҳурматимизни қозонган Муножат Йўлчиева ҳақида фикр юритилади. Унинг ноёб овозга эгалиги, ҳозиргача ҳам ўз устида ишлаши, тартиб-интизом билан консерваторияда ёшларга таълим беришларининг ўзи қаҳрамонлик. Асарларида тарихий, фалсафий, тасаввуфий ғазалларга ўрин ажратганлиги билан ажралиб туради.*

Калит сўзлар: *Мақом маликаси, тарихий, фалсафий, тасаввуфий ғазаллар, сўз қудрати, мақомчилик, миллий musiqa.*

Санъат инсон тафаккурининг маҳсули ҳисобланар экан, унинг асосий вазифаси инсон маънавий руҳиятига таъсир этишдан иборат. Бу эса санъаткорнинг ўзидан юксак маънавиятни талаб қилади. Мазкур мақола ана шундай фазилатларга эга инсон Муножат Йўлчиева ҳақида баён этади.

Йўлчиева Муножатхон Абдувалиевна 1960 йил Андижон вилоятининг Хўжаобод туманида туғилган. Тошкент консерваториясини тугатган. Анаънавий хонандалик ва мақом санъати сирларини М.Мирзаев ва Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Ш.Мирзаевлардан ўрганган.

Юртимизда Муножат Йўлчиеванинг қўшиқлари кириб бормаган хонадон йўқ, десак муболаға бўлмайди. Унинг ноёб овози, туйғуларга бой ижроси, юракдан куйлаш услуги нафақат мамлакатимиз, балки кўплаб хорижлик ихлосмандларни ҳам ўзига ром этиб келади.

Муножат Йўлчиева миллий мумтоз қўшиқларимизни, мақомлар, катта ашулаларни маромига етказиб куйлайди. Хонанданинг ўнлаб ашулалари жаҳон классик musiqa дурдоналари қаторида туради.

Муножат Йўлчиева тайёрлов бўлимининг иккинчи босқичини тамомлаш арафасида «Мақом» ансамблининг забардаст дарғалари — Ориф Алимаҳсумов,

Берта Давидова, Комунна Исмоилова, Ҳадя Юсупова, Эсон Лутфуллаев, Матлуба Дадабоева билан ишлаш бахтига муяссар бўлади.

Муножот Йўлчиева Америка, Англия, Япония, Хитой, Корея, Ҳиндистон, Италия, Швейцария, Бразилия, Германия, Испания, Бельгия, Франция, Россия, Ҳиндистон, Дания сингари давлатларнинг машҳур саҳналарида ҳам кўшиқ куйлайди.

1995 йили Франция, 1997 йил Германияда аудио альбомлари чиқарилиб, кўп нусхаларда сотилади. 1997 йил “Шарқ тароналари” халқаро мусиқа фестивалида биринчи ўрин соҳибасига айланади.

2000 йилдан буён Ўзбекистон давлат консерваториясида педагоглик фаолиятини юритиб келаётган санъаткор 2006 йилда фахрий профессор илмий унвонини олган.

Репертуаридан мақом йўллари (“Сарахбори Наво”, “Сарахбори Дугоҳ”, “Мўғулчай Наво”, “Талқини Ушшоқ” ва бошқалар), ўзбек мумтоз ва халқ ашулалари (“Ушшоқ”, “Муножот”, “Чоргоҳ”, “Танавор”, “Ўзганча”, “Гиря” ва бошқалар), катта ашулалар (“Эй, дилбари жононим”, “Ишқинг ўтиға” ва бошқалар), ўзбек бастакорлари асарлари — “Ниҳон этди”, “Меҳнат аҳли”, “Бул ажаб”, “Қаёнди”, “Раъно киби” (Ш. Мирзаев) ва бошқалар ўрин олган.

Хонанда Муножот Йўлчиева мақомни замонавийлаштириш ғоясини ёқламайди. Асл нарсаси доимо бебаҳо ҳисобланади. Бизнинг мақом намуналаримиз, мумтоз наволаримиз инсонни руҳан поклайди, юксалтиради. Тингловчининг қалби ва онгида олижаноблик, ирода, сабр-қаноат, ҳалоллик сингари эзгу фазилатларни шакллантиришга хизмат қилади. Ўзбекистонга келган сайёҳ бу ажиб диёрнинг бой тарихи, маънавий мероси, санъати ва маданиятига, албатта, мафтун бўлиб қолади.

Муножот Йўлчиевнинг ижоди нафақат халқимиз, балки халқаро миқёсда ҳам миллионлаб инсонларни ўзига мафтун этиб келмоқда. Биз, гарчанд сўзларини тушунмасак-да, жаҳон дурдона ашулаларини мириқиб эшитганимиз каби, ўзга миллат одамлари ҳам бизнинг миллий мусиқа меросимизга катта ҳурмат билан қарашади ва севиб тинглашади.

Кўшиқчилик — жуда нозик санъат. Ўз-ўзидан шаклланмайди, бунга йиллар керак бўлади, изланиш, меҳнат талаб қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармони билан Юнус Ражабий номидаги Ўзбек миллий мусиқа санъати институти «Мақом хонандалиги» кафедраси профессори Йўлчиева Муножотхон Абдувалиевнага «Ўзбекистон Қаҳрамони» унвони берилиб, олий нишон — «Олтин юлдуз» медали топширилди.

Муножот Йўлчиева ўз меҳнати, сабру-қаноати ва устозлари Ўзбекистон халқ артисти Муҳаммаджон Мирзаев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Шавкат Мирзаевга нафақат яхши шогирд балки фарзандидек хизматда бўлгани,

уларнинг ҳар бир сабоғига ҳам ҳаётда, ҳам ижодда амал қилгани учун ҳам бугунгидек муваффақиятларга эриша олди.

Ўзбек мақомини, шу билан бирга ҳақиқий ўзбек аёли сиймосини бутун дунёга танитган, чин маънода “Мақом маликаси” номига муносибдир.

Унинг ижодининг бир қисми Фарғона водийсига хос бўлган ўзбек анъанавий ашула йўли ҳам ҳисобланади. Кўпинча, юқори парда-ларда ва кенг нафасда ижро этилиб, ўзига хос мурак-каб ижро услуби билан ажралиб туради. Катта ашула қадимий маросим ва меҳнат қўшиқлари, марсия, навҳа, аёлғу қўшиқлари ҳамда аруз вазнидаги ғазалларнинг қадимий ўқилиш услублари заминидан вужудга келган. Катта ашула, одатда, катта йиғин, сайил ва тўй-томо-шаларда айtilган. Унинг ўтмишдаги намуналарида лирик ва насихатомуз ғазаллар билан бир қаторда, диний, тасаввуф йўналишидаги шеърлар ҳам куйланган. Навоий, Лутфий, Машраб, Ҳазиний, Муқимий, Фурқат, Завқий, Мискин ва бошқаларнинг ғазаллари Катта ашула жанридан алоҳида ўрин олган. Халқ ора-сида “Дўстлар” (Навоий), “Кўп эрди”, “Ёлғиз”, “Адаш-канман” (Муқимий), “Оҳ, ким раҳм айламас” (Фурқат), “Бир келсун”, “Эй, дилбари жоним” (Мискин) каби катта ашулалар кенг тарқалган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги “Ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори мамлакатимизда анъанавий санъатимиз ҳисобланган мақом ижрочигига бўлган эътиборнинг юксак намунаси бўлди.

“Санъат тушунчаси кенг қамровли бўлиб, инсон ҳамда жамиятнинг ривожланиш ва тараққиётида ўта муҳим ўрин эгаллайди. Бастакор, ҳайкалтарош, рассом, соза-нда, актёр, режиссёр, раққос, қўшиқчиларни – ўзбек тилимизда бир сўз билан зиёлилар деб аталади. Зиёли сўзининг луғавий маъноси зиё – нур, ёруғлик тара-тувчи демакдир. Актёр ҳам, нафақат ўз санъати билан, шаклу шамойили, муомаласи, хулқу одоби билан кенг омма ўртасида зиё тарқатувчи ҳисобланади.

“Санъат донишмандлик сари қўйилган илк қадам”, – деган эди Аристотель.

Мақом деганда эса – бутун бир Шарқ халқларининг мумтоз анъанавий мусиқий йўллари кўз олдимизда гавдаланади. Мақом ибораси арабча сўз бўлиб, истиқомат ўрни, турар жой маъносини беради. Мусиқа тили билан айтганда эса, мақом мусиқа асбобларида куй ва ашулаларни ташкил этадиган товушларнинг жойлашадиган ўрни пардаларидир, яъни ладларидир. “Мақом” деганда, мусиқада “нотукаммал ҳолатдан нотукаммал ҳолатга” қараб, ривожланишнинг муайян ижодий услуби ҳам англашилади.

Мақом – бу садоларда инъикос этган ҳикматлардир. Инсоннинг руҳий-маънавий камолоти сари юксалиши ва шу тариқа чин Ҳақиқатга эришуви бу ҳикматлар ўзагини ташкил этади. Мақомларда мужассам бўлган маънавий-бадий гўзалликларни жонли жараёнда намоён этиш ва уларни тингловчига

етказиб беришда ижрочилик санъати қарийб ҳал қилувчи аҳамият касб этиши маълум.

Маълумки, ўзбек халқининг маънавий гўзаллиги асрлар қаъридан келаётган куй-оҳангларида ўзининг ажойиб, бетакрор бадий инъикосини топган. Уламо-ларимиз берган таърифлардан бирига кўра, мусиқа – инсон руҳининг озиғидир. Бинобарин, миллий мусиқа кўп асрлар давомида аждодларимиз бой маънавияти-нинг, теран тафаккурининг, баркамол руҳиятининг садолардаги жонли ифодаси ва, айна пайтда, янги, буюк давлат бунёдкори бўлмиш жамиятимизнинг руҳ, қувватини ўзида ифодалайдиган сиёмолар сирасига Муножат Йўлчиевани киритиш ўринлидир.

Миллий мусиқа меросимиз жанр, услуб ва бадий мазмунга бой бўлган ва асрлар давомида ривожланиб, сайқалланиб, шакл ҳамда бадий ифодалари билан мукамалликка эришиб келмоқда. Унда халқимизнинг миллий руҳияти, олий инсоний фазилатлари, эрк ва бахт йўлидаги тарихий курашлари, орзу-умидлари акс эттирилмоқда.

Ижрочиликни шакллантиришда сўз ва талаффуз маҳорати асосий муаммолардан биридир. Маълумки, шеърият ва мусиқа азал-азалдан бир-бирига йўл-дош санъат турлари сифатида, шаклланиб, ривожланиб, ардоқланиб келинган. Оҳанглар бағрида шеър-нинг, яъни сўзларнинг таъсири янада жонли, таъсирчан ва ёқимли бўлади. Шундай экан, ижрочилик билан шуғулланаётган ҳар бир ёш хонанда шеъриятдан боха-бар бўлиши зарур.

Муножат Йўлчиевнинг ижоди санъатда мозий ва замон фалсафаси инсониятни бирлаштирувчи, уни тараққиётга комилликка юксакликка чорловчи руҳлантирувчи, етакловчи табиати, қудрати ҳамда ҳикмати замонлар оша ва бугунги кунда ҳам инсониятга маёқ каби йўл кўрсатмоқда. Санъат таълимида сўз ҳикмати ва қудратига эришиш, ижодий истеъдод ҳамда фазилат уйғунлигига эришиш вазифалари илмий маънавий-маърифий анжуманларда билдирилган, соҳир фикрлар унинг аслий мукамаллигини мустаҳкамлаш, адабий тилимиз хазинасини асрашга, бойитишга қаратилган оқилона ва одилона муносабат билан юкинган ирода ҳамда ифода изҳоридир. У улуғвор ҳаёт йўлимизнинг нажот ва сабот қоясидир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги “Ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори;
2. Ш.М.Мирзиёев. “Миллий ўзлгимиз ва мустақил давлатчилигимиз тимсоли / “Халқ сўзи”, 2019 йил 22 октябрь, №2 18;
3. Н.Алиева. Санъат – менинг ҳаётим. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1975;

4. od-press.uz.

